

«Klaviersonaten
von Mozart mit frei
hinzukomponierter
Begleitung eines
zweiten Klaviers
von Edvard Grieg»

*Einar Steen-Nøkleberg
& Håvard Gimse, klaver*

Edvard Grieg:

Klaver 2 til fire sonater av Mozart (1877)

Sommeren 1876 sto Edvard Grieg på terskelen til verdensberømmelse. Ennå bare 33 år gammel hadde han bak seg en gedigen produksjon, med høydepunkter som klaverkonserten (1868), musikken til Henrik Ibsens drama «*Peer Gynt*» (1874/75), klaverballaden i g-moll (1875/76), og sanger til tekster av Ibsen (1876); verker som viser stor allsidighet, og en forbløffende evne til kunstnerisk fornyelse. Og i det ledende tyske musikkforlaget Peters ble Grieg møtt med åpne armer.

Så stoppet det opp. Etter å ha slått seg ned i Kristiania høsten 1876, skriver Grieg til sin danske venn August Winding (29. desember): «Lidt, altfor lidt har jeg at bestille og komponerer alligevel Intet, da jeg ikke har noget Værelse for mig selv.» Et slikt praktisk problem burde vel ha vært mulig å løse, og man kan fornemme at Grieg her ønsker å dekke over - kanskje også for seg selv - en dypere krise. Det problemet som kom til å følge ham livet gjennom, melder seg nå for alvor: Perioder - på opptil et par år - da han var uten inspirasjon, helt ute av stand til å komponere noe av betydning. Den kunstneriske krisen i 1876/77 falt antagelig sammen med tiltagende vanskeligheter i forholdet til ektefellen Nina.

Det er i denne situasjonen at Grieg «tyr til» Mozart, og komponerer sine «kommentarer» til fire av mesterens klaversonater. Tydelig fornøyd med sitt arbeid skriver Grieg til Winding (23. april 1877): «Jeg har i mine senere Fritimer beskæftiget mig med at komponere 'Piano 2do' til Mozartske Klaversonater, og prøvede for nylig med Fru Lie-Nissen [Erika Nissen].

Meget klinger virkelig svært bra, ja, så bra at jeg har Grund til at håbe, at Mozart 'ikke vender sig'.» En av sonatene (F-dur, KV 533/494), ble framført på Erika Nissens konsert i Logen i Kristiania 2. mai, en konsert «i veldædigt Øiemed». Johanne Rytterager (1849 – 1924) spilte Mozart, med Erika Nissen i Grieg-partiet. «Fru Erika Nissens Koncert igaar havde samlet aldeles fuldt Hus i Logens store Sal» heter det i Aftenpostens kritikk; etter å ha omtalt framføringer av Schumanns klaverkvintett og J.S. Bachs *Preludium og fuge i a-moll* fortsetter anmelderen: «Aftenens Hovedinteresse knyttedes dog igaar til Mozarts Sonate i F-dur med Piano secundo komponeret af E. Grieg... Det forekommer os, at Hr. Grieg mesterlig havde forstaaet på engang at underordne sig den Mozartske Aand og dog bevare en selvstændig skabende Frihed. Hr. Grieg vilde sikkerlig indlægge sig megen Fortjeneste ved at fortsætte paa den betraadte Bane, som utvivlsomt godt kan forenes med en original Produksjon.» Vegret Grieg seg for å stå fram med sitt arbeid? Eller tenkte han «Mozart alene har æren»? Anmelderen forteller i hvert fall: «...Derpaa blev der raabt paa Komponisten som dog ikke viste sig, hvorfor de to Kunstnerinder bleve nødt til at modtage hans Hyldning ved paany at vise sig for det applauderende Publikum.» Uansett, suksessen inspirerte Grieg til å legge ut et «agn» til kontaktpersonen i Peters forlag, Max Abraham (27. mai 1877): «I vinter har jeg hatt fore et arbeid som interesserte meg: Nemlig tilkomponert flere sonater av Mozart et fritt, annet piano. Arbeidet var først bestemt for undervisning, havnet tilfeldigvis i konsertsalen, hvor fru Lie-Nissen helt mesterlig foredro min

stemme til den første sonaten (i F). Det mozartske parti ble spilt av frøken Rytterager (elev ved Leipziger-konservatoriet), og historien klang så godt at damene ble fremkalt to ganger. Når jeg får ferdig noe mer, har jeg til hensikt å gjøre en dedikasjon til professor Kullak, og nyter kanskje etterpå æren av å bli tatt inn i Edition Peters.» Til tross for stor velvilje og respekt, Max Abraham bet ikke på. Han svarer (4. september 1877): «Verden venter betydelige originalkomposisjoner av Dem, og ikke - tillat meg denne bemerkningen - et 2. klaver til mozartske sonater! Et slikt arbeid, så fint og åndrikt det enn måtte være, ville jeg i Deres sted slett ikke utgi, i hvert fall ikke i løpet av de nærmeste år.» Griegs arbeid ble likevel utgitt, av en annen tysk forlegger, Ernst Wilhelm Fritsch - før Peters snudde, og trykket det i 1890. Grieg var i mellomtiden blitt god butikk!

Griegs «tilkomponering» har vært gjenstand for til dels krass kritikk. En ledende svensk musikkritiker, Adolf Lindgren (1846 – 1905), var ikke nådig: «Griegs sättning af Mozarts fantasi för 2 pianon är endast ett förfuskande, till en del förnorskande af Mozart, för hvilken en verklig musiker bör ha mera aktning.» (*Svensk Musiktidning*, april 1886.) David Monrad Johansen (1888 – 1974) er mer moderat: «Det beste man kan si om den slags behandlinger er at de er unødvendige. Og betenkelig er det jo å forsyne en så tindrende klar og umåtelig følsom sats som Mozarts med unødige fordoblinger og fyllestemmer.» (Edvard Grieg, 1934.) Finn Benestad og Dag Schjelderup-Ebbe karakteriserer Griegs arbeid som «et trist kapittel i Griegs komposisjonsvirksomhet denne vinteren».

(*Edvard Grieg. Mennesket og kunstneren*, 1980.)
Hva mente Grieg selv, i ettertid? 20 år senere kommer han inn på sin «synd»: «Forfatteren av denne artikkel har selv forsøkt ved anvendelse av et annet-piano å meddele noen av Mozarts pianosonater et klangpreg som henvender seg til våre moderne ører; og han vil gjerne til selvforsvar tilføye at han ikke forandret en eneste av Mozarts noter, og således viste mesteren den pietet vi er ham skyldig. Det er ikke min mening at her forelå en nødvendighet, langt derifra. Forutsatt at man ikke gjør som Gounod, som omformet et bachsk preludium til et moderne sentimentalt og trivielt sensasjonsstykke, hva jeg absolutt misbilliger, men søker å bevare stilens enhet, så er der sikkerlig ingen grunn til å skrike opp, fordi om man forsøker en modernisering for å vise sin beundring for en gammel mester.» (Edvard Grieg: *Mozart*, trykt i *The Century*, New York 1897.)

Det er lett å være enig med Grieg i at det er liten grunn til å «skrike opp»; komponister har alltid bearbeidet andres musikk på forskjellig vis, dette er en naturlig del av musikkhistorien. Mozart ominstrumenterte Händels *Messias*, Schumann laget klaverstemmer til Johann Sebastian Bachs verker for fiolin solo, Tsjajkovskij komponerte en suite basert på temaer av Mozart, Stravinskij bearbeidet musikk av blant andre Pergolesi til balletten *Pulcinella* (og skal ha sagt at *Pulcinella* var det eneste «Pergolesi-verket» han likte!) Fra nyere tid kan nevnes en «komponert interpretasjon» av Franz Schuberts sangsyklus *Winterreise* (1993), signert den tyske komponisten Hans Zender (1936 - 2019).

Synet på bearbeidelser kan virke delvis avhengig av hva som bearbeides: Tankevekkende er det at Grieg gjennomgående roses for sin behandling av hardingfeleslåtter, men dadles for å ha tatt for seg Mozart-sonater.

Da klaverlegenden Svjatoslav Richter gjestet Oslo i 1993, i anledning 150-årsjubileet for Griegs

fødsel, valgte han blant annet disse verkene, som han framførte sammen med Elisabeth Leonskaja. I et radiointervju ga Leonskaja sitt perspektiv på saken: «Dette er samtaler mellom to store komponister. Purister som vil høre 'ren' Mozart, får heller gå på en Mozart-konsert.»

Manglet Grieg tilbørlig «aktning» for «samtalepartneren», slik den svenske kritikeren hevdet? Svaret gir Grieg selv; i sin dagbok for 14. januar 1906 skriver han:

«Har telegrafisk fått Anmodning fra 'Neue freie Presse' i Wien om at skrive en Mozart-Artikel til Mesterens 150årige Fødselsdag d. 26 Januar /sic; riktig dato er 27.] ...Jeg tænkte på Falstaff: Hvad er Æren? Thi dette er jo unægtelig en enorm Ære, at man fra Mozarts By ber mig, den fjerne Nordbo om at gjøre, hvad 100 Andre kunde gjort. Men jeg glemte Falstaffs Livsfilosofi og telegraferede: Ja! ...Hvilken Glæde, at kunne få Lov at hylde min udødelige Mester, min Barndoms Kjærlighed, Mozart i hans eget herlige Wien!»

Terje Mathisen

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Edvard Grieg (1843-1907)

«Klaversonaten von *Mozart* mit frei hinzukomponierter
Begleitung eines zweiten Klaviers von *Edvard Grieg*»

CD 1

Sonate i C-Dur, KV. 545

- 1. *Allegro* 04:43
- 2. *Andante* 05:59
- 3. *Rondo. Allegretto* 01:52

Sonate i G-Dur, KV. 283

- 4. *Allegro* 06:04
- 5. *Andante* 06:44
- 6. *Presto* 06:26

Sonate i F-Dur, KV. 533/494

- 7. *Allegro* 08:31
- 8. *Andante molto* 09:12
- 9. *Rondo. Allegretto* 06:17

Einar Steen-Nøkleberg – Klaver 1, KV. 283, 475 og 457

Håvard Gimse – Klaver 1, KV. 545, 533/494

Innspilt i Sofienberg Kirke i Oslo 15.- 16. desember

2021 & 13.- 15. september 2022.

Opptak og redigering: Geir Inge Lotsberg

Pianostemmer: Eric Shandall

CD 2

1. *Fantasia i c-moll*, KV. 475 11:23

Sonate i c-moll, KV. 457

- 2. *Allegro molto* 06:29
- 3. *Adagio molto* 07:57
- 4. *Allegro assai* 05:05

7 000261 202437

Tekst: Terje Mathisen

Design: Erik(sen)

Artwork: Detail from *Hands Etching* (1865) by Francis
Seymour Haden – CCO 1.0 Universal.

©+Ⓟ Fabra 2024 www.fabra.no